

DE MUMMIE VAN ROTTERDAM

door MR. H. C. HAZEWINKEL

HET Gemeente-Archief is onlangs in het bezit gekomen van een roman, die bovenstaande intrigerende titel voert. Hij verscheen in het jaar 1830 bij J. C. van Kesteren te Amsterdam en was een vertaling van de gelijkkluidende duitse roman van G. Chr. W. A. Döring.

Döring (geboren 11 december 1789 te Cassel en overleden 10 oktober 1833 te Frankfurt) studeerde te Göttingen en werd „Hof-theaterdichter der Casseler Bühne”. In 1815 vestigde hij zich te Frankfurt als hoboïst van het orkest, stichtte het tijdschrift „Iris”, was journalistiek medewerker aan verschillende belangrijke bladen; in deze tijd maakte hij veel reizen. Zijn laatste levensjaren waren gewijd aan het schrijven van romans en novellen die hem behoudens een enkele uitzondering niet overleefd hebben.

De ondertitel van de Mummie luidt: „Geschiedkundig romantisch tafereel uit den tijd der Spaansche Beroerten in de Nederlanden”.

Zo heel erg goed was de schrijver blijkbaar niet in onze geschiedenis thuis, want die Spaansche Beroerten behoorden in 1702, toen de wonderbaarlijke gebeurtenissen rondom de Rotterdamse mummie zich afspeelden, zoals we allen weten, allang tot het verleden. Klaarblijkelijk bedoelt de schrijver de Spaanse successie-oorlog. Maar als we over dit gebrek aan exactheid en over de conventionele stijl, die misschien ten dele op rekening van de vertaler gesteld moeten worden, heenstappen, is het toch wel een onderhoudende historie, die ons hier opgedist wordt, waarvan we een résumé aan de lezers van het jaarboekje niet willen onthouden, te minder omdat dit exemplaar van de roman in ons land wel uniek zal zijn.

In het voorwoord deelt de vertaler mee, dat het voor een Nederlander „wiens gevoel niet kwalijk geplaatst is, nog immer eene streelende gewaarwording is” iets te lezen uit de gouden eeuw, toen handel en nijverheid nog in het zenith van hun bloei stonden. Het verhaal nu „behelst één der belangrijkste tafereelen uit de geschiedenis onzes vaderlands en stelt hetzelfde in een onderhoudenden en bevalligen trant voor”.

Als we op deze verzekering afgaan, komen we bedrogen uit:

het verhaal is van a tot z verdicht, en vol aperte onjuistheden, maar pleit voor de fantasie van de auteur. Laten we het met de historische betrouwbaarheid dus vooral niet al te nauw nemen.

Een maniakale professor in de natuurlijke historie te Leiden, tevens custos van het theatrum anatomicum aldaar, waaraan hij zijn hart verpand heeft en dat hij met tal van curiositeiten heeft verrijkt, kent nog maar één hartstocht: een Egyptische mummie aan zijn verzameling toe te kunnen voegen. Toen zijn pogingen om een echte mummie te bemachtigen schipbreuk hadden geleden, had hij getracht, er van hem ter beschikking gestelde lijken van de snijkamer enkele te fabriceren, zó, dat zelfs kenners door dit bedrog misleid zouden worden. Maar ook dit was op een fiasco uitgelopen: „de weelderige leefwijze in ons land”, placht hij te zeggen, „het klimaat en nog vele andere oorzaken hebben zich op eene vijandige en verwoestende wijze tegen het geluk mijner liefde aangekant. Die heete winden, die in Egypte waayen, de matigheid der inwoners, duizend andere omstandigheden, welke de menschen reeds als halve mummiën laten sterven, begunstigen het groot werk van het lijfsbehoud voor duizenden van jaren. Nu zag ik allereerst naar een menschenexemplaar om, dat alle hoedanigheden, alle regtmatige aanspraak, om levend den alouden Egyptischen koningstroon te beklimmen, zou bezitten”.

Als hij nu, vergezeld van twee Waalse discipelen, met de trek-schuit een reisje naar Rotterdam maakt en daar voet aan wal zet, ontdekt hij op de kade twee in druk gesprek gewikkelde heren, van wie de ene hem fascineert door zijn lange, schrale, uitgedroogde gestalte. Hij aarzelt dan ook niet, het woord tot hem te richten en hem in hoogdravende termen te verzekeren dat hij als geroepen is, om een „naneef” van de Pharao’s te worden en zich daarom zedelijk verplicht moet voelen, zijn lijk aan de doorluchtige Leidse Hogeschool te vermaken.

De aangesprokene, toevallig de rijkste koopman van Rotterdam, was weinig gesticht over deze vrijpostigheid van iemand, die hij, als was hij duizend maal professor, toch slechts als „loontrekkende dienaar” kon zien en dreigde de hoogleraar Cobanus Hazenbroek met de politie, als hij niet gauw maakte, dat hij wegkwam.

Tobias van der Vlieten dankte zijn ascetisch uiterlijk aan een jarenlang verblijf in de tropen. Hij was daar getrouwd met een

rijke erfdochter, die, na hem een dochter, Clelia, te hebben geschonken, in het kraambed overleden was. Toen het meisje negen jaar was geworden, was hij met haar naar zijn geboortestad Rotterdam teruggekeerd, waar hij zijn specerijenhandel bleef voortzetten.

Als het verhaal begint, is Clelia „opgewassen tot eene aanminnige en begeerenswaardige maagd” van zeventien jaar. Zij heeft op straat en in de kerk de aandacht getrokken van een officier, die onder Willem III tegen de Fransen gevochten had, de enige zoon van de rijke koopman Jan van Daalen, die zijn vermogen met duistere speculaties verdiend heeft. Cornelis heeft zijn vader deelgenoot gemaakt van zijn liefde en tot diens voldoening verzekerd, dat hij de wapenrok aan de kapstok zal hangen om voortaan als een goed echtgenoot en huisvader in de stad te komen wonen, als de wederzijdse vaders het over een huwelijk eens kunnen worden. Clelia immers heeft zijn avances niet alleen gunstig opgenomen, maar ook „met maagdelijke beschroomdheid” beantwoord. In het aanlokkelijk vooruitzicht de twee grootste Rotterdamse vermogens aan elkaar te verbinden, heeft Jan van Daalen Tobias dan ook op straat aangesproken en de financiële consequenties van een eventuele echtverbintenis vormden het onderwerp van het gesprek, dat ontijdig door professor Hazenbroek werd onderbroken. Van Daalen was deze afleiding overigens niet onwelkom, want Tobias had hem het vuur nauw aan de schenen gelegd door instantelijk te informeren naar de herkomst van Jan's fortuin.

Als hij kort daarop van Van Daalen's oude boekhouder vernemt dat de grote Spaanse Zilvervloot, waarin Jan voor 200.000 dukaten geïnteresseerd is, in de baai van Vigo door de Hollanders en Engelsen is buitgemaakt, wil hij helemaal niet meer van een huwelijk weten, hoewel Van Daalen bezweert, dat hij zelfs na deze aderlating nog een rijk man is.

Cornelis, die heimelijk van de ongunstige wending in het gesprek tussen de beide vaders getuige is geweest en zich in zijn plannen gedwarsboomd ziet, bezint zich op een krijgslist om zijn doel toch te bereiken. Met goed gespeelde ontzetting maakt hij Clelia wijs, dat haar vader zich heeft laten ontvallen, een heimelijke Rooms Katholiek te zijn en van plan te wezen, zijn dochter in een Brabants klooster als non te laten opnemen. Alleen hij is bij machte, haar van dit verschrikkelijk lot te redden, door haar naar Maas-

tricht te brengen, de woonplaats van haar enige bloedverwante, de achtenswaardige en godvruchtige Jacoba van der Vlieten, bij wie hij gedurende zijn veldtochten enige tijd ingekwartierd is geweest. Het schip van één zijner jeugdvrienden ligt juist zeilree in de haven en zal met het ochtendgloren naar Antwerpen vertrekken en Cornelis weet Clelia te overtuigen, dat de kapitein hem een vriendendienst niet zal weigeren: „hij neemt ons met blijdschap op, een gunstige wind brengt ons aan eenen oever, waar gij niets te vreezen hebt, Clelia, van de wreedheid eens mans, die het van zijne vaders overgeërfd heilige geloof verloochenen kon en ook U de zaligheid wil ontrooven, waarop hij voor zich zelven niet meer hopen mag”.

De arme Clelia wordt heen en weer geslingerd tussen kinderplicht en afschuw voor zoveel ontaardheid in een vader, die zijn veinzerij steeds zo goed heeft weten te bemantelen. In een strenge othodoxie opgevoed, laat zij het laatste sentiment zwaarder wegen en vertrouwt zij zich aan Cornelis' hoede toe op voorwaarde, dat haar gezelschapsjuffrouw, Filippijntje, die zij als chaperonne niet kan missen, meegaat.

Cornelis heeft deze hinderpaal niet voorzien, maar gelukkig blijkt Filippijntje een bigotte oude vrijster, die zich altijd uit de grond van haar hart heeft geërgerd aan het Shiwabeeld, dat een ereplaats in de woonkamer van mijnheer Van der Vlieten inneemt en deze vaak op het zondige daarvan gewezen heeft. Maar deze waarschuwingen zijn altijd afgestuit op diens pose van verlicht man van de wereld, voor wie alle godsdiensten gelijk zijn. Op het stuk van de godsdienst acht Filippijntje haar meester dan ook tot alles in staat en grif aanvaardt zij Cornelis' verhaal en laat zij zich overhalen, haar koffers te pakken en hoe eerder hoe liever dit goddeloze huis te ontvluchten.

En zo gebeurt het, dat het drietal op het middernachtelijk uur door Rotterdam's verlaten en duistere straten stapt op weg naar de haven, waar het goede schip „De Sirene”, een bewapende koopvaarder, gemeerd ligt. Kapitein Jansen blijkt inderdaad bereid, de onverwachte reizigers op te nemen.

Terwijl de Sirene de rivier op vaart en het silhouet van Dordrecht zich begint af te tekenen, bemerkt Tobias de vlucht van zijn dochter en haar dienstmaagd. Buiten zich zelf van opwindning over deze dubbele maagdenroof zien Hazenbroek's discipelen de man

de straat oprennen en zij haasten zich dit aan hun meester te vertellen. Deze, beducht dat de koopman wel eens, zonder testament na te laten, aan een beroerte zou kunnen sterven, schiet zijn ambts-gewaad aan en zoekt Tobias in zijn woning op. Hij herinnert hem aan het gesprek van de vorige avond en stelt hem een transactie voor, die de murw geslagen vader in de gegeven omstandigheden aanvaardbaar lijkt: in ruil voor de opsporing en terugvoering van Clelia naar het vaderhuis zal hij zijn kostbaar lichaam, „nadat de ziel hetzelfde ontvloden is”, ter beschikking van het *theatrum anatomicum* stellen. Tobias laat zich overhalen, een contract in optima forma te tekenen en geeft de professor een briefje mee, dat als legitimatie kan dienen en waarin hij zijn dochter dreigt met onterving en vervloeking, als zij niet aanstonds naar Rotterdam terugkeert.

Hazenbroek neemt na deze formaliteiten haastig afscheid. Door een gunstige bestiering van het lot zal een doortastend optreden zijn vurige verlangens in vervulling kunnen doen gaan. Zijn beide leerlingen zullen het een kolfje naar hun hand vinden de mooie, rijke erfdochter op te sporen en in handen te krijgen en de vader zal het naar zijn mening wel niet lang meer maken.

En zo gaan de beide studenten op zoek naar een scheepsgelegenheid, waar zij boven verwachting snel in slagen, als zij eenmaal te weten zijn gekomen, met welke bestemming de vluchtelingen zijn vertrokken.

Het verhaal krijgt nu de allure van een avonturenroman. De Sirene raakt in de Biesbos (!) slaags met een zwaarbewapende Spaanse chebeck, die de Zuid-Hollandse wateren onveilig maakt. Dank zij Cornelis' onverschrokkenheid en tegenwoordigheid van geest wordt de lont in het kruitvat van de Spanjaard gestoken, op het ogenblik, dat de bemanning de Sirene heeft weten te enteren en in een gevecht van man tegen man met de Hollanders gewikkeld is. Als er donkere rookwolken uit de chebeck opstijgen, ontstaat onder de vijand een paniek: hij vlucht overhaast naar zijn schip, dat kort daarop door een vreselijke ontploffing getroffen wordt en met man en muis in de golven verdwijnt.

Te midden van al deze emotionele gebeurtenissen heeft Clelia blijk gegeven van een bewonderenswaardige kalmte en zelfbeheersing. Eerst als zij merkt, dat haar geliefde in het strijdgewoel verdwenen is, valt zij bewusteloos op het dek neer, Cornelis is er in-

middels in geslaagd, in een jol aan het zinkende schip te ontkomen.

Het bootje is weliswaar lek gestoten, maar de held van de Biesbos kan nog net op tijd opgepikt worden door een hollands schip dat aan komt varen. Het blijkt „De lustige vreijer van Rotterdam” te zijn, waarop de beide Leidse studenten plaats hebben kunnen krijgen. Eén van hen heeft aan boord een amouretje aangeknoopt met de dochter van de schipper en is zo onvoorzichtig geweest haar te vertellen, dat zij, hoewel zich uitgevend voor Walen, eigenlijk Fransen zijn. Dit is aan de vader overgebriefd, die nu weigert de jongelui tegelijk met de opvarenden van de Sirene van boord te laten gaan, hen als gevangenen beschouwt en zijn reis naar het Hollands Diep voortzet.

Het weerzien van de geliefden is treffend. Clelia „ontwaakte uit hare onmagt in Cornelis’ armen. De dag van heden had haar tot rijpheid gebragt. Zij erkende de kracht der liefde, zij gevoelde zich haar onderdaan, zij wist nu, dat de gewaarwordingen, die haar vroeger als een spel waren voorgekomen, haar beheerschten”. En de dappere Jonkman „bevond zich in eene hoogst aangename verrukking van zinnen”.

Hoewel aan een dreigend gevaar ontsnapt, wachten het drietal nog meer beproevingen. In Willemstad, waar zij aan land gezet zijn, huurt Cornelis, die over een welgevulde beurs beschikt, een rijtuig met vier sterke Oostfrieze paarden, dat hij van binnen „met al de zorgvuldigheid eens teederen minnaars” comfortabel laat inrichten met het oog op een opkomende vorst.

Op een koude novemberdag bereiken de verkleumde reizigers een boerenherberg, op een halve dagreis van Maastricht gelegen. De eigenaar, die zich als een aanhanger van Oranje ontpopt, onthaalt hen gastvrij maar waarschuwt hen voor het franse gespuis, dat de omstreken onveilig maakt met zijn stroperijen en in het bijzonder voor twee „wilde knapen”, blijkbaar Fransen, die kort tevoren hun intrek in de herberg hebben genomen en het blijkens hun gesprekken op een zekere Clelia van Vlieten gemunt hebben. Door een list van de waard weten zij over de bevroren uiterwaarden van de Maas voor de tweede maal aan hun belagers te ontkomen.

Dicht bij Maastricht moeten de Rotterdammers door het invallen van de dooi hun sleden verlaten. Als zij hun tocht te voet voortzetten, ontdekken zij tot hun schrik, dat hun de weg is afgesneden door oprukkende franse benden, die blijkbaar van zins

zijn, de stad te overrompelen. In Maastricht is men echter op zijn hoede: lichtkogels worden in de donkere avondhemel opgelaten om de omtrek te kunnen verkennen en bij hun schijnsel ziet men langs beide oevers van de rivier en over de St. Pietersberg legerafdelingen opmarcheren. Plotseling is het alsof de hel losbarst. De reizigers merken, dat zij tussen twee vuren zitten. Gelukkig zien zij bij het licht van een raket een opening in de bergwand. Cornelis dringt de vrouwen het hol binnen, dat de ingang van een diepe grot blijkt te zijn. Hoe verder zij lopen, hoe meer het krijgsgedruis verstomt, maar hoe moeilijker het ook wordt om de weg terug te vinden. De vrouwen vallen, uitgeput door alles wat zij meegemaakt hebben, op de kille grond neer en Cornelis trekt er alleen op uit om een uitweg te zoeken. Maar hij raakt het spoor bijster. Het zou er voor de vrouwen lelijk hebben uitgezien, als zij niet gevonden waren door de twee studenten, die ook in de grotten beschutting voor de fluitende kogels hadden gezocht. In beiden voltrekt zich een wonder: hadden zij zich voorgenomen, hun opdracht uit te voeren „met die lichtzinnigheid en overmoed, tot welke zij zich door den lichtzinnigen stap, die Clelia uit het ouderlijk huis had verwijderd, gerechtigd waanden”, thans, bij de aanblik van het schone, bleke meisje, dat het kenmerk der onschuld in oog en gelaat vertoont, gedragen zij zich met de uiterste hoffelijkheid, zodat de door angst en vermoeidheid murw geslagen vrouwen zich aan hun leiding toevertrouwen, als zij Tobias' brief gelezen hebben.

Ook Cornelis wordt uit zijn hachelijke positie gered door een aantal Maastrichtse burgers, die bij de aanval op hun stad de berg in gevlucht zijn. Als hij ontdekt dat de vogels gevlogen zijn, begrijpt hij, dat zij met geweld of list moeten zijn weggevoerd en zet hij de achtervolging in. Maar het is eerst vóór de stadspoort van Leiden, dat hij de studenten en hun prooi op het spoor komt.

In Rotterdam aangekomen hebben zij nl. gehoord, dat de rijke pakhuizen van Tobias door brand zijn verwoest en dat de huisheer zelf, die na de ontvoering van zijn dochter ernstig ziek was geworden, spoorloos verdwenen is. Ze hebben ook vernomen, dat de, door een in consult geroepen medicus voorgeschreven leefregel zijn toestand alleen maar verergerd had en dat zijn bediende, gealarmeerd, de predikant had ontboden, die hem na een langdurig onderhoud „in de allerchristelijkste stemming” verlaten had. Tobias heeft moeten beloven, de dokter niet meer te zullen ont-

vangen en het godslasterlijke Shiwabeeld te zullen laten verbranden. De dienaar had de daad bij het woord gevoegd, maar de Indische God had op verschrikkelijke wijze wraak genomen. Tegen de avond „barstte de lang verkropte woede van de vergramde los en wierp zich verwoestend op de schatten zijns vaderlands, welke de geldzucht opgezolderd had”. De brandklokken luidden over Rotterdam en een heel blok pakhuizen vol kostelijke specerijen werd een prooi der vlammen.

Wat zij alleen maar vermoeden konden was, dat professor Hazenbroek zich van de rampzalige koopman had weten meester te maken en hem onopgemerkt naar Leiden had vervoerd. Zo was het ook inderdaad gebeurd: verstijfd door de shock lag Tobias als levenloos in het theatrum anatomicum opgebaard. Maar de professor had zich te vroeg verheugd. De koopman was niet dood: „Integendeel, juist door eene crises in zijn binnenste werd thans spoedige, schier wonderbare genezing voorbereid. Hij lag in eene verstijvende kramp, waarin men zich niet roeren kan. Maar hij had alles gezien, alles gehoord, wat met hem voorgevallen was. Hij zag nog in dit oogenblik de professor met de vergenoegdheid op deszelfs gelaat glimlagchen, hij hoorde uit zijnen mond de verklaring, dat hij – de levende – nu gestorven was en diensvolgens als eene of andere Egyptische mummiënkoning tot een vereeuwigd gedenkteken zou ingebalsemd worden. Ontzettende toestand! Hij wilde schreeuwen, maar de keel was hem als toegesnoerd. Hij wilde zich bewegen, woedend om zich heen slaan; zijne leden waren stijf, buiten staat om iets te verrigten. En altijd stond de professor voor hem met zijnen afgrijselijken grimlach, die innig welgevallen teekende in het vermeende lijk!”

De heldere klanken van het carillon deden hem uit zijn verstijving ontwaken juist op het oogenblik, dat de studenten de snijkamer binnentraden, op de voet gevolgd door Cornelis, die de in de koets achtergebleven Clelia meegenomen had.

Tobias sprong met wonderbaarlijk herstelde kracht van de tafel op en Clelia wierp zich aan zijn voeten om hem vergiffenis te vragen. Tot haar verbazing schonk hij haar en Cornelis die onmiddellijk, terwijl „een goedertieren trek” zijn gelaat vermenselijkte. Maar toen hij Hazenbroek ontwaarde, beefde hij alsof hij een basilisk gezien had. „Hem vergeef ik niet, dien schandelijke menschenroover, dien satanischen mumien professor” waren zijn